

corpus et sanguinem (Christi) accedimus et ea super manus nostras accipimus, sic credimus nos corpus amplecti, et fieri de carne eius et de ossibus eius, sicut scriptum est. Nam etiam Christus illud non appellavit *typum aut figuram*, sed (dixit): *vere hoc est corpus meum, et hic est sanguis meus* » (1) (Asseman. Bibl. Or. T. I. p. 180; Hor. Syr. p. 60.).

THESIS V.

Confutatio obiectionum, quas deducunt ex ratione sacramenti et ex locutionibus biblicis, quas dicunt sacramentales.

« Absurde Sacramentarii sive ex ratione, quod Christus Dominus » Eucharistiam instituit in sacramentum h. e. in signum sacrum; sive » ex verbis: hoc facite in meam commemorationem; sive ex comparatione quarundam locutionum Scripturae, quas sacramentales dicunt, » suadere nituntur, verbis institutionis panem et vinum declarari signum » corporis et sanguinis Domini, non autem id, quod ibi exhibetur, dici » et esse ipsum corpus et sanguinem Christi. »

I. Non negamus posse de re, quam constet sive ex natura sua sive ex institutione esse signum alterius, in praedicto enuntiari rem significatam et hac praedicatione non edici identitatem ontologicam rei, quae sensu immediato effertur in subiecto et in praedicto, sed tantum relationem signi ad significatum, ut Paulus dicit: « *petra autem (si *petra* est materialis) erat Christus; » « haec (Sara et Agar) enim sunt duo testamenta, unum quidem in monte Sina in servitutum generans, quae est Agar » 1. Cor. X. 4; Gal. IV. 24. (supra p. 36.). Iam vero argumentantur adversarii ita. Christus Dominus ipsis illis verbis instituit *sacramentum* atque adeo *sacrum signum*; de re autem,*

(1) *ἄρα τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμετέρου ἵνα φάγωμεν αὐτόν καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμετέρου ἵνα πίνομεν αὐτόν: ἢ ἡμεῖς ἀναλαμβάνομεν τὸ σῶμα τοῦ κυρίου ἡμετέρου καὶ τὸ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμετέρου καὶ οὐκ ἐσθίωμεν αὐτόν καὶ οὐκ ἔπινομεν αὐτόν.*

quam constat ex institutione habere rationem signi, potest ex concessis praedicari substantive res significata, ubi verbum *est* aequivalet verbo *significat*. Ergo ex eo ipso, quod Apostoli intelligebant a Christo institui *sacramentum* seu *signum sacrum*, etiam intelligebant, verba: « hoc est corpus meum, » idem valere ac: « hoc *significat* corpus meum, *est sacramentum et signum* corporis mei. »

Sophisma in hac argumentatione non potest esse apertius. Ratio signi in subiecto tum solum admittit et intelligibilem reddit talem praedicationem rei significatae, quando in auditoribus cognitio signi praecedat et ex omnibus adiunctis patet, non aliud quaeri de subiecto, quam cuius rei signum sit. Ut ergo aliquid dicerent adversarii, deberent ostendere, Christum Dominum ante pronuntiationem verborum monuisse et declarasse non solum, se velle instituire sacramentum et signum sacrum; sed se velle *assumere hunc panem in signum alicuius rei sacrae*, ita ut Apostolorum menti tantummodo obversaretur interrogatio, *cuius rei signum sit panis?* Tum utique propositio: « panis est corpus meum, » non esset inepta in sensu ab adversariis supposito: panis significat corpus meum. Dixi non sufficere declarationem etiam antecedentem de institutione *sacramenti* generatim sine determinatione, quod ipse *panis* instituat in signum. Supposita enim etiam tali declaratione menti Apostolorum non poterat obversari interrogatio, *quid panis significet*, cum panis nec ex se nec ex verbis Christi, nihil de hoc monentis, potuerit spectari ut signum, sed interrogatio tum fuisset: quale sacramentum Dominus velit instituire? Proindeque verba Dei hominis: « hoc i. e. res quam porrigo manducandam, est corpus meum, » etiam in illa hypothesis nihil aliud potuissent significare, nisi quod institutum sacramentum sit *ipsum corpus Domini in statu cibi iuxta promissionem* ante annum factam Io. VI. Sed omissis suppositionibus fictis, et re spectata ut gesta est, nulla omnino de institutione sacramenti multo minus de assumptione *panis* in sacramentum et signum alicuius rei sacrae praecessit declaratio; atque ideo quando Dominus incepit dicere illa verba: « hoc est corpus meum, » in Apostolis neque poterat praecedere

cogitatio et expectatio de sacro signo, omnium vero minime *de pane ut signo*. Prius ergo Apostolis intelligendus erat sensus verborum: « hoc est corpus meum, » et hoc sensu obvio intellecto ac re, quae a divino magistro enuntiabatur, simplici fide credita (vide p. 45. 51.) auditoque insuper mandato idem faciendi in ipsius memoriam, poterant et debebant demum intelligere, Christum Dominum instituisse corpus et sanguinem suum in statu cibi et potus ad refectionem animarum in vitam aeternam (Io. VI.), proindeque in signum efficax gratiae seu in sacramentum. Paucis: in Apostolis non praecessit notio institutionis sacramenti et omnium minime notio panis assumpti in signum, unde non poterant ex tali notione, quae nulla praecessit, deduci ad interpretandum sensum verborum, sed *praecessit intelligentia obvio sensus verborum*, et *ex eo sequebatur intelligentia* non institutionis alicuius sacramenti et signi sacri indeterminate sed intelligentia, *determinate corpus et sanguinem Christi in statu cibi et potus esse institutum in sacramentum*.

Quando ergo dicitur ab adversariis: Christus instituebat illis verbis signum sacrum, ergo poterant Apostoli imo et debebant intelligere verba « hoc est corpus meum » in hunc sensum: hic panis significat corpus meum; distinguimus *antecedens*: Christus instituebat illis verbis *panem* in signum sacrum, *nego*; instituebat *ipsum corpus et sanguinem suum* in signum sacrum, *subdistinguo*: ita ut ratio sacramenti intelligi potuerit ante intellectum verborum sensum, *nego*; ita ut *intelligentia instituti sacramenti consequeretur ex intellectu sensu verborum, concedo*.

Alterum quod aiunt de adiecto Dei mandato: « hoc facite in meam commemorationem, » potest considerari dupliciter, vel ita ut difficultatem moveant ex verbis, quod antecedentia ex his consequentibus sint interpretanda; vel ita ut obiectio procedat ex re his verbis enuntiata, quod (ut aiunt) praecipit commemorationis Christi Domini supponit absentiam et negat praesentiam Domini.

Difficultas illa prior ab homine sanae mentis vix fieri posse videtur. Profecto enim verba: « hoc facite in meam commemorationem, » non sunt explicatio sensus verborum

antecedentium. Imo intellectus veri sensus verborum consequentium pendet ab intellectu antecedentium; ut enim intelligatur distincte praecipitum faciendi id ipsum quod Dominus fecit, supponitur iam intellectum esse quod ipse fecit, ac proinde supponitur genuino sensu iam intellecta esse verba, quibus factum Domini enuntiatur et continetur.

Non gravioris ponderis sed maioris impietatis est difficultas altera. Corpus et sanguis Christi, Christus ipse in ss. sacramento est in memoriam sui, tam ut tempore praesenti est gloria exaltatus in coelo, quam potissimum ut tempore praeterito passibilis opus nostrae redemptionis complevit in terris.

Nam a) pro eo statu et tempore, quo Salvator divinus non amplius *visibiliter* futurus erat cum discipulis suis et in Ecclesia peregrinante a Domino, ipsa divina misericordia et infinita sapientia atque amantissimum Cor Iesu Christi, qui cum dilexisset suos, in finem dilexit eos, nullum pignus in sui memoriam divinius potuit instituere, nullum efficacius, ut fideles nunquam eius obliviscerentur, quam ipsum corpus et sanguinem suum ut cibum ac potum manducandum et bibendum. Corpus et sanguis Christi, ipse Christus ut cibus noster ac potus ad refectionem animarum in se invisibilis sed sub visibilibus alienis speciebus praesens, est *pignus in memoriam sui visibiliter non amplius nobiscum conversantis*.

b) Mysteria omnia a Redemptore nostro in vita sua mortali peracta ad nostram salutem, mors eius et sacrificium in cruce, non sunt amplius physice praesentia; in horum vero mysteriorum et maxime mortis et cruenti sacrificii memoriam corpus et sanguinem suum in ss. Eucharistia perpetuo offerendum Ecclesiae sponsae suae reliquit, sicut Apostolus praecipit Domini declarat. « Hoc facite quotiescumque bibetis, in meam commemorationem. Quotiescumque enim manducabitis panem hunc et calicem bibetis, *mortem Domini annuntiabitis*, donec veniat » 1. Cor. XI. 26. Quod autem potest esse verius et perfectius memoriale sacrificii illius cruenti semel oblato ad multorum exhaerenda peccata, quam eius continua repraesentatio per sacrificium corporis et sanguinis sui sub alia quidem specie

et incruente, realiter tamen quotidie offerendum, ut cruenti sacrificii meritum per eiusdem corporis et sanguinis sacrificium incruentum speciali modo Ecclesiae corpori Christi mystico et singulis Ecclesiae membris applicetur? (Conc. Trid. sess. XXII. cap. 1.).

Ex his patet responsio in forma ad obiectionem; quod instituitur in memoriam alicuius, non instituitur in memoriam praesentis sed absentis, adhuc minus memoriale est is ipse, cuius est memoriale. Atqui Eucharistia est instituta in memoriam Christi. Ergo Christus non est praesens in Eucharistia. Respondetur: *distinguo* 1^{am} partem *maioris*: non instituitur in memoriam visibiliter praesentis et secundum quod est praesens, *concedo* vel *transeat*: non potest institui in memoriam eius, qui tantum invisibiliter praesens est, in memoriam secundum aliqua, secundum quae non amplius est praesens, *nego*. Pariter ad 2^{am} partem *maioris*, nemo potest esse memoriale sui ipsius, *distinguo*: non potest esse memoriale sui ipsius secundum idem et secundum eundem statum, *concedo*; non potest esse secundum unum statum memoriale sui ipsius, ut est in alio statu, *nego*. Ad *minorem*: Eucharistia est instituta in memoriam Christi ut signum vacuum, *nego*; Eucharistia est instituta in memoriam Christi ita, ut ipsum corpus et ipse sanguis Christi in statu sacramentali et sacrificii incruenti sit memoriale relate ad ipsum Christum, ut est in statu glorioso, et potissimum ut quondam complevit mysteria redemptionis et sacrificium cruentum in cruce, *concedo*.

II. Solent Sacramentarii ex usu loquendi biblico, ut ipsi appellant, tentare demonstrationem, posse et debere verba eucharistica « hoc est corpus meum, » accipi in hunc sensum: hoc i. e. panis significat corpus meum. Plerosque textus quos in subsidium advocant, iam supra (p. 36-39.) examini subiecimus, quid valeant; sed in hunc locum reservavimus locutiones, quas ipsi dicunt sacramentales et quibus maxime fidunt. Celebritatem in primis nactus est in historia Reformationis Helveticae (cf. supra p. 50.) a monitore nocturno suggestus Zwinglio parallelismus verborum Exod. XII. 11: « sic autem comedetis illum (agnum paschalem): renes vestros accingetis, et calceamenta habe-

bitis in pedibus, tenentes baculos in manibus et comedetis festinanter: *est enim phase (id est transitus) Domini*. Igitur, aiunt, agnus paschalis institutus ibi in sacramentum veteris testamenti *est transitus Domini*, h. e. significat transitum Domini. Unde et de pane ut sacramento novi testamenti in coena instituto Dominus dixit: hoc est corpus meum, videlicet: hoc significat corpus meum. Locus non absimilis est Gen. XVII. 10. ubi de circumcissione ait Deus: « *hoc est pactum meum*, quod observabitis inter me et vos, et semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum... *eritque pactum meum in carne vestra* in foedus aeternum. » Iisdem locutionibus sacramentalibus accensent ex novo testamento illud: « *petra autem erat Christus* » 1. Cor. X. 4; et verba ipsa eucharistica, ut sunt Luc. XXII. 20; 1. Cor. XI. 25: « *hic calix novum testamentum est.* » Addunt ex Gal. IV. 24. « *haec sunt duo testamenta,* » de quo textu post ea, quae iam declaravimus (supra p. 37.), hic nihil amplius opus est dicere.

a) Verba citata ex Luc. et 1. Cor. XI. etiamsi ita essent ut citantur, nondum haberent sensum: calix *significat* novum testamentum; sed maneret significatio: hic calix *est* novum testamentum, h. e. id quod in calice continetur, est res testamenti novi, testamentaria dispositio, res testamento legata Ecclesiae, et sanctio totius novi testamenti. At verba sunt: « *hic calix novum testamentum est in meo sanguine* » ubi « *novum testamentum in meo sanguine* » constructione inversa idem valet ac « *sanguis meus novi testamenti,* » ut demonstrat collatio cum iisdem Domini verbis apud Matth. et Marc. Dicitur ergo: id quod est in calice, *est* novum testamentum *sanguine meo sancitum*, seu quod recidit in eundem sensum, *est* sanguis meus sanciens novum testamentum; non autem dicitur: calix *significat* novum testamentum. Demonstrat hunc sensum praeter collationem cum Matth. et Marco declaratio addita apud Lucam, quae in textu graeco ita habet: « *hic calix, qui pro vobis effunditur,* h. e. id quod in calice pro vobis offertur in sacrificium, *est novum testamentum in meo sanguine.* » Ergo tantum abest, ut hic locus revera parallelus probet sensum signi ac figurae, ut potius demonstret

ac confirmet sensum realitatis sanguinis Christi in calice. Vide, quae paulo ante diximus p. 43.

b) In textu s. Pauli 1. Cor. X. 4. permisimus superius (p. 36.) intelligi *petram materialem*. Revera etiamsi ita accipiatur, nihil habet simile cum verbis eucharisticis. Apostolus enim ibi v. 1-11. totus est in explicandis typis populi Israel in exitu ex Aegypto, ut sunt imagines rerum novi testamenti. Primum declarat typum baptismi: « omnes sub nube (eos tuente) fuerunt, et omnes mare transierunt, et omnes in Moyse (εις τον Μωυσην per Moysen vel in Moysen, ut ducem et humanum mediatorem inter Deum ac populum) baptizati sunt in nube et in mari. » Antitypus est clarus: omnes christiani educti sunt ex Aegypto infidelitatis et congregati in populum novi testamenti, in aqua et Spiritu Sancto baptizati in Christum caput ac mediatorem divinum. Sequitur typus Eucharistiae: « et omnes eandem (non alius aliam sed omnes unam) escam spiritualem (πνευματικην ordinis et originis supernaturalis) manducaverunt (manna scilicet), et omnes eundem potum spiritalem (supernaturaliter per miraculum datam aquam ex petra percussa) biberunt » (1). Tum (in hypothesi a nobis interim concessa) explicaret originem illius potus typici ex petra percussa: « bibebant autem de spiritali (supernaturalis ordinis, quatenus dedisset aquam per miraculum) consequente eos petra. » Tandem sicut proposuerat mare et nubem, cibum et potum supernaturalis originis ut typos sacramentorum, explicaret, *cuius rei typus fuerit petra ipsa*: « petra autem erat Christus; » sicut enim ex petra typica profluxit aqua, ita gratia et sacramenta novi testamenti promanarunt a Christo. Certe (si petra est materialis) contextus tam clare proponit petram tamquam typum et figuram, ut nulla alia quaestio menti obversetur ac nulla alia explicatio expectetur, quam cuius rei typus sit illa petra. Super haec omnia Apostolus adhuc diserte monet v. 6: « haec autem in figura facta sunt nostri » (ταυτα δε τυποι ημων εγενηθησαν). Non minor ergo in hoc

(1) Typus aquae ex petra forte latius patens referri potest generalius ad significandam gratiam Dei. Cf. Io. IV. 13. sq.

ductu sermonis est claritas propositionis: « *petra autem erat Christus,* » quam illarum, quas supra (p. 36.) explicuimus: septem boves sunt septem anni; septem candelabra sunt septem Ecclesiae etc.

Imo tam clare videtur postulari in contextu *ratio typica* petrae, ut haec sola causa reddat interpretationem de *petra materiali* aliquo modo probabilem. Attamen est in verbis Pauli, quod persuadeat alium esse sensum. Agit enim Apostolus de petra *consequente* et comitante Israelitas in itinere per desertum: « bibebant de spiritali consequente eos petra » (ἐκ πνευματικης ἀκολουθουσης πετρας). Hoc autem nullam admittit de petra illa *materiale* explicationem, quae satisfaciat (1). Sensus itaque hic est. Apostolus nomen *petrae*, ex qua percussa a Moyse potus manavit, transfert ad antitypum, atque illum qui conseqebatur et tutabatur Israelitas, eisque sua omnipotentia potum praebabat, appellat metaphorice *petram spiritalem*; quis autem is fuerit, edicit hac propositione: « petra autem (spiritalis et consequens Israelitas in deserto) erat Christus, » Christus scilicet secundum divinitatem, divina persona Verbi eadem, quae tempore novissimo carnem assumens est Christus Deus-homo (2). Atqui si ita est, quod designa-

(1) Rabbini quidem referunt, petram percussam virga Moysis una cum columna nubis comitem Israelitis factam esse per desertum (vide Schoetgen Hor. hebr. in h. l.). Sed huius tanti prodigii nullum vestigium in Scriptura. Imo postquam ex percussa petra acceperant aquam Num. XX. 11. mox iterum conquesti sunt: « non sunt aquae, » quae deinde eis datae sunt ex puteo. Num. XXI. 5. 16-18. Unde quod alii dicunt, aquae defluentes rivos secutos esse in itinere, eandem habet difficultatem; ac insuper Apostolus non aquam sed *petram* appellat. Expli- cari posse existimant alii ita, ut petra *consequens* idem sit ac *obsecun- dans*, inserviens commodis Israelitarum. Sed vox ἀκολουθεῖν hanc si- gnificationem non admittit; et omnino sensum verbi graeci recte expli- cat versio syriaca: bibebant de petra spiritali, quae veniebat cum ipsis.

من ماء صفا ووسا وانا لسا حصص

(2) « Non enim natura petrae emittebat aquam, sed *alia quaedam petra spiritalis* totum operabatur, hoc est Christus ubique eis praesens et omnia miracula operans; propterea enim dixit: *sequente petra* » Chry- sostom. hom. 22. in h. l.

tur subiecto *petra*, non *significat* Christum, sed revera et ontologicè *est* Christus.

c) Remanent duo loca Gen. XVII. 10. et Exod. XII. 11. Ut ex illis persuaderent, verba eucharistica *debere* sumi sensu signi et figurae, oporteret loca esse *realiter* parallela, atque ita ut, dum verba eucharistica essent obscura, in loco parallelo assumpto ad eorum explicationem clare diceretur panis esse tantummodo *signum corporis Christi*. Huius autem parallelismi illic nullam esse umbram, est evidens. Ergo illa loca, quidquid in eis dicatur, iam non possunt demonstrare, quo sensu verba eucharistica *debeant* intelligi. Ut suaderetur ex locis allatis, verba Christi de quibus agitur, *posse* sumi in sensu, quem Sacramentarii probandum suscipiunt, oporteret parallelismum esse saltem *verbalem* (cf. p. 37.). Atqui neuter locus, etiamsi admittatur ut ab adversariis profertur, ne *verbaliter* quidem parallelus est verbis Christi.

Probare volunt ex parallelismo, verba Christi: *« hoc est corpus meum, »* posse sumi hoc sensu: panis *significat* corpus meum. Locus igitur verbaliter parallelus ad scopum Sacramentarium habeat oportet pro subiecto non nomen rei sub ratione signi ac typi aliunde notae, sed nomen seu potius *pronomem* designans aliquam substantiam, quae *absolute et in se* spectari soleat; in praedicatione item sit nomen substantiae alterius disparatae et tamen praedicatum subiecto coniungatur per verbum substantivum *est*, quod aequivaleat verbo *significat*. Atqui in assumpta propositione utraque praedicatum non est aliqua substantia, sed in una est *pactum*, in altera *transitus Domini*. Pariter in utraque illa propositione subiectum non est substantia aliqua sed ceremonia a Deo praecepta, *circumcisio* inquam et *multiplex ceremonia in esu agni paschalis*, quae iam ex natura sua habet *rationem signi*. Nullus ergo est parallelismus ne verbalis quidem cum verbis eucharisticis. Facile intelligeretur, *pactum et transitum Domini* postulare aliquod signum, ut perpetua eius maneat memoria, ac signum huiusmodi esse ceremoniam religiosam. Unde etiamsi diceretur: *circumcisio est pactum meum, et agnus paschalis cum ceremoniis ibi descriptis est transitus Domini,*

in sensu ab adversariis asserto, ut nimirum propositiones aequivalerent his aliis: *circumcisio est signum pacti mei, et agni esus ille ceremonialis est signum commemorativum transitus Domini*; inde tamen nullo modo sequeretur, verba: *« hoc est corpus meum, »* posse intelligi in hunc sensum: hic panis *significat* corpus meum. Sic post initum contractum porrigens manum potest dicere: hoc est pactum meum tecum; non tamen ideo mente sua concipiens frustum panis ut signum e. g. amici sui, potest pari modo dicere ostendens panem: hic panis est amicus meus; nec ullus inter has duas propositiones existit parallelismus verbalis. Insuper in Gen. XVII. 11. continuo post verba citata adhuc additur disertata declaratio: *« ut sit signum foederis inter me et vos. »* Pari modo Exod. XII. 27. ad interrogationem posteriorum: *« quae est ista religio »* (observatio ceremonialis)? praecipitur responsio: *« victima transitus Domini est. »*

Haec quidem valent si adversariis sua explicatio textuum Gen. XVII. et Exod. XII. permittitur, at inspecto contextu locus uterque ita habet, ut verbum *est* suam retineat genuinam significationem ontologicam, et nullatenus ibi sumi queat velut aequivalens verbo *significat*. Verba Gen. XVII. 10. in textu hebraico ita sunt: *« et ut pactum meum custodies, tu et semen tuum post te in generationibus suis: hoc est pactum meum, quod observabitis inter me et vos et semen tuum post te, circumcidi in vobis omne masculinum. »* Pactum itaque est in eo, quod Deus aliqua promittit ex parte sua v. 2. 4. 7. 8. et aliqua exigit praestanda et observanda a populo Israel; unde pactum בְּרִית saepe dicuntur praecepta Dei, quibus aliquid exigit a populo e. g. Exod. XIX. 5: *« si ergo audieritis vocem meam, et custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis. »* Iam inter haec observanda est etiam illud, ut circumcidant omne masculinum. *« Hoc ergo, videlicet circumcidi omne masculinum, ait Dominus, est pactum meum »* seu *praeceptum meum a vobis observandum*, ubi profecto non sibi vult: hoc significat pactum meum, sed *revera est pactum et praeceptum*. Quia tamen hoc, ut circumcidant omne masculinum, non est *totum* pactum et tota lex Dei, sed eius pars et pars quidem sensi-

bilis ad Israelitas perpetuo monendos totius foederis cum Deo initi, ideo circumcisio est etiam et v. 11. dicitur *signum foederis* (integri).

Ad Exod. XII. 11. veniendum est, cuius loci falsa interpretatio et comparatio cum verbis eucharisticis ab impio scurra obtrusa misero populo Tigurino tam infausta fuit (cf. supra p. 51.). Sufficit legisse verba, ut intelligatur nihil habere ea simile cum verbis Christi, et vocem *est* etiam hic suam primariam retinere significationem. Descripto toto ritu immolationis et esus agni paschalis, subiungitur: « Phase est Domino (scilicet sacrum, dicatum) » פֶּסַח הוּא לַיהוָה, addita continuo explicatione, cur totus ille ritus appelletur hoc nomine *Phase*: « et (nam) transibo per terram Aegypti nocte illa percutiamque omne primogenitum.... et transibo vos וּפְסַחְתִּי עֲלֵיכֶם nec erit in vobis plaga. » Imponit itaque Deus per Moysen illi toti ritui antea descripto, illi sacrificio, illi solemnitati nomen פֶּסַח (1), quia instituta est in memoriam beneficii, quo liberavit populum et transiit פֶּסַח domos filiorum Israel. Quando ergo dicit: « ritus immolationis et esus agni *est* solemnitas nominata et nominanda in perpetuum Phase, et *est* Domino sacra, » quid quaeso habent haec commune cum verbis Christi: hoc est corpus meum? et quomodo vocabulum *est* non retinet suam significationem? Plenior declaratio quae datur v. 27, hunc sensum iam per se clarum adhuc confirmat; « cum dixerint vobis filii vestri: quae est ista religio (הַעֲבֹדָה) LXX. ἡ λατρεία ritus et cultus religiosus)? dicetis eis: *victima transitus Domini est*, quando *transiit* super domos filiorum Israel in Aegypto percutiens Aegyptios » (2). Evidens est igitur, omnes has locutiones quas appellarunt *sacramentales*, ad explicandum verum sensum institutionis Eucharistiae nihil omnino pertinere, et omnium minime hanc postremam, cuius abusu Zwinglius ignorantiae plebis imposuit et suam haeresim stabilivit.

(1) Chaldaice פֶּסַח unde apud Graecos et Latinos πασχα. Iosephus, Philo, et Origenes nominant ὑπερβασιαν, τα διαβατηρια festum seu sacrificium pro felici transitu.

(2) וְבַה־פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פֶּסַח עַל־בְּתֵי כְנִי וְשִׂרְאֵל
Sacrificium Transitus est Domino, quia transiit domos filiorum Israel.

THESIS VI.

Quid significet, et quid demonstret pronomen hoc in verbis institutionis.

« Quaestio quid in verbis eucharisticis significet pronomen *hoc* quam catholici theologi ad distinctiorem intelligentiam, et Protestantes ad nectendas tricas proponere solent, plenior habet solutionem, si cum Cardinali Perronio distinguatur pronominis *significatio* formalis, et *demonstratio* termini qui subest. Qua distinctione supposita intelligitur, pronomine *hoc* neque panem neque corpus Christi *significari*, sed praesentiam rei in confuso sub visibilibus speciebus, quae exhibentur; quod autem subest *demonstrationi*, initio propositionis esse panem in statu transeunte, et ea completa esse corpus Christi in statu permanente. Unde simul apparet, sententias quae apud diversos catholicos theologos leguntur, esse quidem diversas non tamen falsas aut inter se invicem pugnantes. »

Nondum disputamus de transubstantiatione; si igitur nihilominus aliqua hic dicenda praeoccupare videbuntur illam quaestionem, id accidit ex doctrinae propria ratione et necessario nexu praesentiae realis, ut verbis Christi instituta est atque efficitur, cum ipsa transubstantiatione. In praesenti tamen unice sumus solliciti de vera significatione verborum directe, quatenus ad realem praesentiam spectant, quamvis genuina verborum significatio declarari non possit, quin ex ea consequatur etiam veritas alterius dogmatis inferius distincte demonstrandi; siquidem verba non alia sed eadem significant atque efficiunt realem praesentiam Christi, quae eam significant fieri atque efficiunt per transubstantiationem panis in corpus Christi et vini in sanguinem Christi. His praemonitis, ad rem ipsam veniamus.

I. *Significatio* vocabuli est eius valor, quem ex institutione et usu habet, ut loquens per illud manifestet, et audiens concipiat determinatam aliquam ideam. Pronomen itaque demonstrativum *hic, haec, hoc* dum a loquente dirigitur ad rem aliquam, *significat* praesentiam rei (idea-